

TÜRKİYE’ DE EĞİTİM SENDİKACILIĞININ TARİHSEL PERSPEKTİFİ VE GÜNÜMÜZ EĞİTİM SENDİKACILIĞININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Levent ERASLAN*

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, tarihsel bir perspektif bağlamında, günümüz eğitim sendikacılığını nicel ve nitel olarak değerlendirmektir. Sendikalar, iş görenlerin ve işverenlerin ekonomik, toplumsal ve kültürel çıkarlarını korumak ve geliştirmek amacıyla kurdukları tüzel kişiliğe sahip olan yapılanmalardır. Sendikalar önemli sivil toplum aktörleri olarak demokrasinin tarihsel gelişiminde ve toplumun demokratikleşmesinde büyük rol oynamıştır. Sendikalar mensuplarının haklarını yasal sınırlar çerçevesinde savunan, uzun tarihsel geçmişe sahip olan yapılardır. Emek piyasasının tüm bileşenleri yasaların verdiği ölçüde sendika kurabilmekte; kamu sektöründe çalışanlarda bu haktan yararlanabilmektedir. Bu bağlamda kamu sektöründe en geniş sendikal örgütlenme eğitim alanındadır. Sendikal örgütlenme sürecine ulaşana kadar eğitim alanında çeşitli örgütlenmeler olmuştur. Bu örgütlenmeler Osmanlı Devleti’ne kadar uzanan tarihsel bir geçmişe sahiptir. Özellikle II. Meşrutiyet ile başlayan örgütlenme pratiklerine öğretmenler uzak kalmamıştır. Daha sonra Cumhuriyetin ilk dönemlerinde eğitim örgütleri; dernek ve birlik şeklinde yer almıştır. Dönemsel olarak tek partili dönemde kadük seyreden eğitim örgütlenmeleri, çok partili dönemde gelişmeye başlamış ve eğitim alanında örgütlenme olarak ilk defa “sendika” adını 1961 anayasası ile almaya başlamıştır. Türkiye’nin buhranlı dönemlerinde taraf olan sendikalar 1971 ve 1980 askeri müdahalelerinde ise kapatılmışlardır. Bu tarihsel örgütlenme zeminine bağlı olarak gelişen eğitim sendikaları, günümüzde politik ve apolitik olarak 28 sendikadan oluşmaktadır. Bu sendikalar çeşitli konfederasyonlara bağlı ya da bağımsız örgütlenmişlerdir

Anahtar Kelimeler:Eğitim, Sendika, Eğitim Sendikacılığı.

HISTORICAL PERSPECTIVE OF EDUCATIONAL UNIONISM IN TURKEY AND EVALUATION OF CONTEMPORARY EDUCATIONAL UNIONISM

ABSTRACT

The purpose of this study is quantitative and qualitative evaluation of educational unions in the context of historical period. Unions are the legal entity establishments in order to protect and improve the cultural, social and economic interests of the employees and employers. Unions have played a substantial role in the democratization of society and in the development of democracy as civil society actors. Unions are constructions which have a long historical past defending their members’ rights within the legal limits. All components of the labor market can establish an union according to the laws also public sector workers can benefit from this right. In this context, the largest union organization is in the educational area in public sector. Dating back to the union organization process different organizations in educational area has had a historical past back to the Ottoman Empire. Especially, teachers dealt with the organizational practices started with the II. Constitutionalism, later on, educational organizations took place as an association and a unity. Educational organizations were rare at the single-party period, they began to develop at the period of multi-party period and the organization in the field of education started

*Doç.Dr., Kırıkkale Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü.

Türkiye’ De Eğitim Sendikacılığının Tarihsel Perspektifi Ve Günümüz Eğitim Sendikacılığının Değerlendirilmesi

to take the name of union first time by the 1961 constitution. Some unions were closed that are party to at the crisis period of Turkey by the 1971 and 1980 military interventions. Educational unions developed due to this historical organization background consists of 28 unions as political and apolitical. These unions were organized as dependent or independent to different confederations.

Key Words: Education, Union, Educational Unionism.

1. GİRİŞ

Türkiye’de toplumsal yaşamda örgütlenme pratiği yasal düzenlemeler bağlamında oluşturulan bir zeminde gerçekleşmiştir. Tarihsel süreçte bakıldığında özellikle yenilenme dönemlerinde örgütlenme izni görece olarak bireylere verilmiştir. II. Meşrutiyet bu noktada önemli bir başlangıcı ifade etmektedir. 1909 yılında Anayasa’ya eklenen 120.Madde ile yasaklanan örgütlenme alanları belirtilmiş ve örgütlenme hakkı sadece Osmanlı tebaasına verilmiştir (Gülmez, 1991,171). Bu haktan öğretmenlerde diğer sosyal gruplar gibi yararlanmıştır. İlk öğretmen örgütü “Encümen-i Muallim” adı ile Temmuz 1908’de II. Meşrutiyeti izleyen günlerde Vehbi Bey ve Fikri Faik Bey öncülüğünde Dar-ülFünun ve Dar-ül-Muallimin mezunları tarafından kurulmuştur. Bu yapılanmayı “Muhafaza-yı Hukuk-ı Muallimin Cemiyeti” (1908) izlemiştir. Cemiyetin ilk başkanı Zeki Bey’dir. Ağırlıklı olarak ilkökul öğretmenlerinin üye olduğu bu örgütün taşra ilişkileri pek bilinmemektedir. On beş günde bir “Mir’at Maarif” adında bir dergi çıkaran cemiyet; eğitim sisteminin değiştirilmesini, okulların disiplin içinde yönetimini, eğitimin ekonomik sorunlarını çözmeye ve öğretmenler arasında iletişim sağlamayı hedefliyordu. Öğretmenlerin haklarını savunmak için kurulan bu örgüt, daha sonra “Encümen-i Muallimin” ile birleşip “Cemiyet-i Muallimin” adını almıştır. Bu derneği Erenköy Kız Lisesi öğretmenlerinden Ahmet Bey’ in kurduğu “Neşr-i Maarif ve Teavün-ü Muallimin” derneği izlemiştir (Akyüz, 1978,100-101) 1911’de ise “Mahvel-i Muallimin Cemiyeti” kurulmuştur. 1909 yılında Zeki Bey’in tutuklanmasından sonra kurulan bu dernek gerekli kitle desteğini sağlayamamış ve kuruluşundan kısa bir süre sonra kapanmıştır. Bu dönemde eğitim emekçileri açısından en anlamlı faaliyet, Mustafa Suphi’nin yakın arkadaşı Ethem Nejat’ın, 1910-1914 yılları arasında Anadolu’daki öğretmenleri bir araya getirme çabasıdır. Bu öncü kuruluşlardan sonra 1913’te “Muallimler Yurdu”, 1916’da “Millî Talim ve Terbiye Cemiyet”i, I. Dünya Savaşı’nın sonuna doğru da “Darulmuallimîn Mezunları Cemiyeti” kurulmuştur (Koç, 2006,10).

1920 yılında ise eğitim alanında ilk örgütlü grev yapılmıştır. Sekiz ay süresince aylıklarını alamayan öğretmenlerin tepkileri, sınıf bilinçli bazı öğretmenlerin yönlendirmesi sonucu grev sürecine girmiştir.1 Mart 1920 tarihinde başlayan ve on dört gün süren ilkökul öğretmenleri grevi, eğitim emekçileri mücadelesinde ilk “hak grevi” olarak tarihteki yerini almıştır. Ülke

genelinde bu örgütlenmelerin yanı sıra yerel derneklerinde faaliyetleri dönem itibari ile önemli bir yer tutmaktadır. Girişimci ve örgütlenmeye inanmış öğretmenlerin önderliğinde kurulan bu derneklere örnek olarak; “Terakki-i Maarif” ve “İttihat-ı Muallimin Cemiyeti” (Bursa 1909), Öğretmen Kongreleri (Selanik, Manastır, Üsküp, 1910-1911) verilebilir (Altunya 1998,29).

2.MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE ÖĞRETMEN ÖRGÜTLENMESİ

Milli Mücadele dönemine gelindiğinde ise İstanbul ve Ankara Hükümetlerine bağlı öğretmen örgütlenmeleri görülmektedir. 1920’de Atatürk’ün desteği ile öğretmenlik mesleğini korumak, öğretmenlerin sosyal statü ve ekonomik durumlarını düzeltmek, geliştirmek, Milli Mücadele’ye destek vermek amacıyla “Türkiye Muallimler ve Muallimler Derneği” faaliyete geçirilmiştir. Maarif Vekâleti’ nin de desteği ile dernek; Antalya, Denizli, Konya Akşehir ve Amasya gibi illerde şube açmıştır. 1921’de dernekteşradagüçlendiği için bir üst birlik haline almıştır.

“Türkiye Muallime ve Muallimler Birliği” adını alan bu üst yapılanma Cumhuriyet Türkiye’si için de önemli bir örgütlenmedir. Birliğin, 15-21 Temmuz 1921’de düzenlediği Maarif Kongresine Atatürk, Polatlı cephesinden gelerek katılmış, çok önemli bir konuşma yaparak ulusun geleceğini eğitime endekslemiş ve ulusal eğitim vurgusu yaparak “Öğretmenler gelecek nesil sizlerin eseri olacaktır” veciz sözü ile öğretmenlere büyük bir misyon yüklemiştir. Daha sonra adı Temmuz 1925’de “Türkiye Muallimler Birliği” olan yapılanmanın, 1929 yılında 240 şubeye ulaşarak, özellikle Cumhuriyetin toplumsal yaşama getirdiği yeniliklerin toplumsal hayata aktarılmasına dönük işlevleri de olmuştur. Özden bu süreci “1930’lu Yıllarda Öğretmenlerin Meslek Birlikleri” adlı makalesinde şöyle açıklamaktadır (2003,4):

“Birliğin hamisi M. Kemal Paşa, fahri başkanı İsmet Paşa’dır. Merkez heyet başkanı ise 1925–1929 yılları arasında Maarif Vekilliği de yapan İzmir mebusu Mustafa Necati’dir. Birliğin en önemli çalışması esas olarak pedagojik amaçlı ama aynı zamanda meslek kimliğinin gelişmesi ve idealist öğretmen kurgusunun yayılmasına da yardımcı olacak Muallimler Mecmuasını tekrar çıkarmak olmuştur. Öte yandan birlik merkezinde konferanslar verilmiş, “meslekî tesianüt”ün geliştirilmesi amacıyla aylık gece toplantıları ve müsamereler düzenlenmiş, hasta öğretmenlerin tedavi masrafları karşılanırken öldüğünde hiç parası olmayan bir öğretmenin cenazesi kaldırılmıştır. Bununla birlikte, Muallimler mecmuasında diğer memleketlerdeki öğretmen birlikleri ve sendikalar hakkında çıkan, uzun ve çok detaylı yazılar da yine öğretmenler arası birliğin ve meslekî kimliğin oluşmasını hedefliyordu. Bununla birlikte öğretmenlerin ekonomik, toplumsal ve hukuki statülerine ilişkin sorunlar da bu mecmuada yer almıştır.”

Türkiye’ De Eğitim Sendikacılığının Tarihsel Perspektifi Ve Günümüz Eğitim Sendikacılığının Değerlendirilmesi

Birlik, ülkede yaşanan bazı olayların etkisi ile başlangıçtaki amaçlarından farklılaşarak zayıflamış, üye sayısı azalmış ve nihayetinde 1935-1936 öğretim yılında kapatılmıştır (Altunya, 1998,41). Tek partili dönemde ise özellikle 1938 yılında çıkartılan “3512 sayılı Cemiyetler Kanunu” çerçevesinde memurlara yaptıkları işin gereği olarak örgütlenme yasağı getirilmiştir. 1931-1945 yılları arası dönem; öğretmen örgütlenmesi açısından bir ara dönem ve resmî örgütler dönemi olarak adlandırılabilir. Bu dönemde öğretmenlerin aktif görev aldığı resmî örgütlerden birisi de “Halkevleridir” (Uygun, 2009,18). Halkevleri ve Halk odalarında birçok öğretmen aktif olarak görev yapmıştır. Daha sonraki dönemde ise özellikle 1946’dan itibaren çok partili hayata geçiş sürecinde dernekler mevzuatında da değişiklikler olmaya başlamış; bununla birlikte her meslek kendi derneğini kurmaya başlamıştır. Böylece her ilde o ilin adını taşıyan yerel örgütler kurulmaya başlamıştır. Ancak bu derneklerin bir kısmı bugün anladığımız derneklere pek benzememektedir. Bazıları "dernek" adını alırken, bazıları da "sandık" vb. isimlerle kurulmuştur. Tüzüklerinde farklı amaçlar bulunsa da bu yapılanmaların ortak amaçları; öğretmenlerin ve eğitim çalışanlarının özlük haklarını koruma, geliştirme ve iyileştirme. Ancak zamanla yapılanmalar, giderek artan taleplere karşılık verememiştir (Güvenç, 2008,168; Koç, 2006,11). Bu durumdan ötürü yatay bağlamda oluşan öğretmen derneklerinin daha etkili olabilmeleri ve sonuç alıcı faaliyetlerde bulunabilmeleri için "Üst Birlik" yapılanması ihtiyacı ortaya çıkmıştır. “Ankara Öğretmenler Derneği”, 1 Temmuz 1948 tarihli mektupla, taşrada oluşan öğretmen derneklerini, 10 Ağustos 1948 tarihinde bir toplantıya çağırarak "Birlik" oluşturmanın ilk adımını atmış, bu çağrıya uyan 32 yerel derneğin 39 temsilcisi, 15 Ağustos 1948 günü Ankara’da 19 kurucu ile “Öğretmen Yardımlaşma Dernekleri Birliği” kurmuştur. Birlik, Haziran 1950’de “Türkiye Öğretmen Dernekleri Milli Birliği”, 1954’te ise “Türkiye Öğretmen Dernekleri Milli Federasyonu (TÖDMF)” adını almıştır (Koç, 2006,10) Tüzüğüne göre Federasyonun amacı;

"Öğretmen dernekleri arasında tanışma ve dayanışmayı, fikir ve meslek alanında gelişmeyi, bu suretle memlekete en faydalı şekilde hizmet etmeyi sağlamak, meslektaşların hayat seviyesinin yükseltilmesi çarelerini arayıp bulmak ve bunun için gerekli teşekküllerin (birimlerin) kurulup gelişmesini teşvik etmek, öğretmenlerin ve aile efradının sağlık durumlarıyla yakından ilgilenmek, bütün öğretmenleri ilgilendiren mesleki meseleleri, mesleğin ve meslektaşların yararına en uygun şekilde halle çalışmaktır." şeklinde belirtilmiştir.

Türkiye Öğretmen Dernekleri Milli Federasyonu farklı görüşlerden ve farklı yetiştiriliş tarzlarından gelen öğretmenler tarafından kurulmuştur. Bu farklılık zamanla ayrışmaya neden olmuştur. Federasyonun kuruluşundan bir yıl sonra özellikle Köy Enstitüsü kökenli öğretmenlerin; federasyon yönetiminin Köy Enstitülü öğretmenlere karşı dışlayıcı ve ayrımcı uygulama yapma iddiaları ve politik olarak yönetimin Demokrat Parti’ye olan bu yakınlığı ilk ayrışmanın temel nedenleri arasında sayılabilir. 1949 yılında “Ege Bölgesi Köy

Öğretmenleri Derneği” kurulmuştur (Altunya, 1998, 53-54). 1950'den sonra bu tür derneklerin sayısı artmış, hemen hemen her bölgede birer "bölge" köy öğretmen derneği kurulmuştur. Bu dönemde ayrıca “Göller Bölgesi Köy Öğretmenleri Derneği”, “Ankara Köy Öğretmenleri Derneği”, “İzmir Köy Öğretmenleri Derneği” gibi yapılanmalar da kurulmuştur (Koç, 2006,10). Bu dernekler de daha önceki deneyimde olduğu gibi 14 Eylül 1958'de, merkezi İzmir'de olmak üzere “Türkiye Köy Öğretmen Dernekleri Federasyonu”nu kurmuşlardır (Güvenç, 2008,169;Koç, 2006,10).

Osmanlı Devleti'ndeki öğretmen örgütlemesinden Türkiye Cumhuriyeti dönemindeki (1960'lara kadar olan) örgütlenme pratiği incelendiğinde; Meşrutiyet dönemleri ile başlayan örgütlenme sürecinde “dernek” tipi bir örgütlenme biçiminin sıklıkla kullanıldığı görülmektedir. Yasaların izin verdiği ölçüde kamu görevlisi olan öğretmenler dernekler kurarak; eğitim sistemi, özlük hakları, öğretmenlik mesleğinin problem alanları gibi genel konularda çalışmalar yürütmüşlerdir. Ayrıca bu dönemde örgütlenmeye öncülük eden öğretmenlerin inisiyatif aldıkları ve bireysel çabalarıyla derneklerin kurulduğu görülmektedir. Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk dönemlerinde özellikle savaş yıllarında önemli faydalar sağlayan öğretmen dernekleri yeni rejimin öğretilerini halka aktarma görevini üstlenmişleridir.

Öğretmen örgütleri tek partili dönemde ise yasal düzenlemelerin kısıcında kalmış, izin verildiği ölçüde örgütlenebilmişlerdir. Çok partili dönemde yerel bazda kurulan dernekler daha sonra üst birlik çatısı altında toplanma eğilimi göstermişler, gelecek dönemlerde sıklıkla görülecek siyasal ayrışmalar bu dönemde görülmeye başlanmış (bu ayrışma daha çok köy ve kent öğretmenleri arasında yaşanmıştır) böylece Türk Sendikal Hareketi genelinde; eğitim alanı özelinde “ideolojik bağlanma” sorunu oluşmaya başlamıştır.

Yukarıda çeşitli yönleri ile oluşan eğitim alanı örgütlenme mirası, 1960-1980 yılları arasında çok renkli ve bir o kadar da politik bir öğretmen örgütlenmesi panoramasının zeminini de hazırlamıştır.

3.1960'LI YILLARDA ÖĞRETMEN ÖRGÜTLENMESİ

1960'lı yıllarda örgütlenme yaşamına yeni çıkarılan Anayasa damgasını vurmuştur. 1961 Anayasası; düşünce, ifade, örgütlenme, basın yayın ve kişisel haklar alanındaki özgürlükleri güvence altına alması, sosyal adalet ilkesine dayalı bir devlet modelini öngörmesi gibi faktörler bağlamında sivil toplum açısından önemli sayılabilecek gelişmelere zemin hazırlamıştır. (Tosun, 2001, 278). 1961 Anayasası'nda örgütlenmeye dönük düzenlemelere bakıldığında önemli hakların çalışanlara verildiği görülmektedir. 29.Madde de dernekler ile ilgili yapılan düzenleme şöyledir; “Herkes, önceden izin almaksızın dernek kurma hakkına sahiptir. Bu hak ancak kamu düzenini veya genel ahlâkı korumak için kanunla sınırlanabilir.” Sendikalar ile ilgili düzenleme ise 46. Madde de hükme bağlanmıştır; “Çalışanlar ve işçiler izin

Türkiye’ De Eğitim Sendikacılığının Tarihsel Perspektifi Ve Günümüz Eğitim Sendikacılığının Değerlendirilmesi

almaksızın, sendikalar ve sendika birlikleri kurma, bunlara serbestçe üye olma ve üyelikten ayrılma hakkına sahiptirler. İşçi niteliği taşımayan kamu hizmeti görevlilerinin bu alandaki hakları kanunla düzenlenir. Ayrıca izin almaksızın gazete, dergi, kitap ve broşür çıkarma hakkı ve toplanma ve gösteri yapma hakkı çalışanlara verilmiştir”. Bu haklar genelde memur; özelde ise öğretmen örgütlenmelerinde önceki dönemlerde olmayan “Sendika” tipi örgütlenmenin ortaya çıkmasına neden olmuştur (Turan, 1999,45). 1960-1965 yılları arası dönemde önceki dönemde kurulan üst birlikler, sendika hakkının verilmesi ile birlikte sendikalaşma sürecine girmişlerdir. Sendikal yaşamın hız kazanması ile 624 sayılı Devlet Personeli Sendikaları Yasası’nın yayımlanmasından sonra 8 Temmuz 1965 tarihinde Fakir Baykurt başkanlığında “Türkiye Öğretmenler Sendikası(TÖS) kurulmuştur¹. Türkiye Öğretmen Dernekleri Milli Federasyonu’na dayalı kurulan TÖS’ün kuruluş amaçları arasında; üyelerinin ekonomik ve sosyal haklarını kazanma, koruma ve geliştirilmesine katkıda bulunmak ve bu amaçla çalışmalar yapma gibi ibareler yer almıştır. TÖS kuruluş dönemlerinde TÖDMF’den de alınan destek ile 252 şube ve 21000 üye sendikal yaşama derhal başlamış kapanış tarihine kadar (1971) 522 şube ve 72000 üyeye ulaşmıştır (Altunya, 1998,79). TÖS, bu dönemde öğretmen boykotları, yürüyüşler, eğitim şuraları ve kendi üyelerine dönük eğitici etkinlikler yapmıştır. Bu dönemde kurulan bir diğer sendika da 12 Temmuz 1965 tarihinde Ankara’da kurulan “Türkiye İlkokul Öğretmenleri Sendikasıdır” (İLKSEN). Bu sendika, daha sonra, “İstanbul İlkokul Öğretmenleri Sendikası” ile birleşerek “Türkiye İlkokul Öğretmenleri Federasyonu” nu oluşturmuştur (Güvenç,2008,169).Kademe sendikacılığı olarak tanımlanabilen bu örgütlenmenin üye ve yöneticileri de ilkokul öğretmenleridir. 30.000 üye sayısına ulaşan sendika, TÖS ile aynı gelenekten gelmesine rağmen bir araya gelmeleri 12 Mart 1971 sonrasına kalmıştır. Bir diğer örgütlenme ise “Milliyetçi Türk Öğretmenleri Sendikası’dır.Bu sendika 23 Ağustos 1965 Ankara’da kurulmuştur. İl ve ilçelerde şube açma yetkisine sahip olan sendika “Milliyetçi Öğretmenler Dernekleri ve Birlikleri”nin birleşmesiyle meydana gelmiştir. İsminden de anlaşılacağı üzere milliyetçi bir dünya görüşüne sahip öğretmenlerden oluşan bu sendika birçok il ve ilçede örgütlenmiş ve faaliyetlerini sürdürmüştür (Acuner, 1994,99). Böylece Türk sendikal hayatında ideolojik çekişme kurumsal yapılar bağlamında yapılmaya başlamıştır. Eğitim alanında başlayan sendikal hareketlilik 12 Mart 1971 tarihine kadar sürmüş, 1961 Anayasası ile getirilen özgür atmosfer bağlamında oluşan örgütlenme hakkı 12 Mart muhtırası ile kısıtlanmıştır. Zürcher’e göre (2004,375) bu durumun müsebbibi işçi grevleri, öğrenci olayları, toplumsal kutuplaşma ve

¹ 624 sayılı Kanun’un yürürlüğe girmesiyle ilk altı ayda faaliyete geçen sendika sayısı 202’ye; 1968 Haziran ayı itibarıyla 460’a ulaşmıştır.1965’ten 1971’e kadar toplam 658 sendika kurulmuştur (Koç, 2001, 21). Bu düzenleme memurların grev teşebbüs ve faaliyetlerini destekleyici davranışlarda” bulunmalarını kesinlikle yasaklıyordu.

beraberinde gelen toplumsal şiddet olayları ve zayıflayan iktidardır. Toplumsal şiddetin bir tarafı olarak görülen sendikalarda bu müdahale sonrası kapatılmıştır (Özerkmen, 2003, 246). Böylece 1965-1971 yılları arasında var olan eğitim sendikacılığı, bir önceki dönemde olduğu gibi tekrar dernekleşme sürecine girmiştir.

4.1970'LI YILLARDA ÖĞRETMEN ÖRGÜTLENMESİ

Muhtıra sonrası dönemin temel özelliği bir önceki dönemde toplumsal yaşama sunulan tüm özgürlükçü hakları geri almaktır. Yapılan yasal düzenlemeler bağlamında genelde tüm örgütlenme haklarına özeldir ise sendikal yaşama bir çekidüzen verme bu dönemin temel politikası olmuştur. İşçi niteliği taşımayan kamu mensuplarının sendika kurma hakkı kaldırılmış, kurulu durumda olanların kapatılmasına karar verilmiştir. Bu dönemde kurulan dernek veya vakıflar bir üst birlik çerçevesinde ya da bağımsız olarak örgütlenmişlerdir. Bir önceki sendikal dönemin devamı niteliğinde kurulan dernekler yoluyla öğretmenler örgütlenmiştir. Bu derneklerden biri de TÖS'ün devamı olarak görülen "Tüm Öğretmenler Birleşme ve Dayanışma Derneği"dir (TÖB-DER). "Türkiye Öğretmenler Birliği" ve "Türkiye Devrimci Öğretmenler Derneği"nin 3 Ekim 1973 yılında birleşmesiyle oluşan derneğin ilk genel başkanı Haydar Orhan'dır. CHP ve daha solundaki öğretmenlerin katılımı ile oluşan dernek, 1979 yılında kapatılmıştır. Aynı dönem içerisinde İslamcı Milli Görüş anlayışının ilk defa eğitim alanında örgütlendiği de görülmektedir. Zeki Soyak genel başkanlığında "Mefkûreci Öğretmenler Derneği" (MEF-DER) adıyla örgütlenen bu yapılanma daha çok İmam Hatip Lisesi öğretmenleri ve İslam Yüksek Enstitüsü öğretim elamanlarından oluşmuştur. Adalet Partisine yakın olarak kurulan dernek ise "Hürriyetçi Öğretmenler Derneği"dir. 1977 yılında kurulan bu dernek daha çok ortaöğretim kademesinde görev alan öğretmenlerden oluşmuştur. "Ülkücü Öğretim Üyeleri ve Öğretmenler Derneği" (ÜLKÜ-BİR) ise bir diğer öğretmen derneğidir. Daha çok ortaöğretim kademesinde görev yapan öğretmen ve eğitimcilerin üye olduğu bu dernek, MHP eğilimli bir yapılanma özelliği taşımaktadır. Dernek, 12 Eylül 1980 askeri müdahalesinin 7 nolu bildirgesi ile diğer dernekler ile birlikte kapatılmıştır (Acuner, 1994, 123-128) Bu dönemde ayrıca "Anadolu ve Rumeli Öğretmenler Dernekleri Federasyonu", "Atatürkçü Öğretmenler Derneği", "Eğitimciler Birliği Derneği", "Türkiye Öğretmenler Vakfı", "Tüm Öğretim Üyeleri Derneği" gibi eğitim örgütlenmeleri de bulunmaktadır (Akyüz, 1980,24-26; Acuner, 1994, 123-128).

12 Eylül 1980 askeri müdahalesine kadar devam eden eğitim alanındaki örgütlenmeler Milli Güvenlik Konseyi tarafından yasaklanmıştır. Bu süreçte görüldüğü gibi 1960 yılında başlayan askeri müdahale her on yılda bir tekrarlanmış ve neredeyse bir gelenek gibi askeri müdahaleciler; genelde tüm sivil toplum kuruluşlarını; özeldir ise dernek ve sendikaları geometrik bir tarzda

Türkiye’ De Eğitim Sendikacılığının Tarihsel Perspektifi Ve Günümüz Eğitim Sendikacılığının Değerlendirilmesi

kapatmıştır. Böylece 1980-1983 arası kapalı bir dönem yaşanmaya başlanmıştır. 1961 Anayasası’nın bu topluma çok bol geldiği ve gereğinden fazla hak ve özgürlük sağladığı anlayışı ile askerî, bürokratik, sivil ve siyasal yaşama dönük haklar anayasal düzenlemeler ile daraltılmış ve kontrol altına alınmıştır. 1983 yılında çok partili sisteme tekrar geçilmesi ile birlikte sivil örgütlenmeler yavaş yavaş hareketlenmeye başlamış; kapatılan sendika, dernek, vakıf ve birlik gibi yapılanmalar tekrar farklı isimlerle açılmaya başlamıştır. Eğitim alanı da bu hareketlenmeye duyarsız kalmamış bir önceki dönemde olduğu gibi ideolojik bağlamda dernekler kurulmaya başlanmıştır (Eraslan,2011,134). Bu dönemde 1995 Anayasa değişikliği ile memurların sendika hakkının, Anayasal güvenceye alınmasından sonra 25.06.2001’de kabul edilen 4688 sayılı Kamu Görevlileri Sendikaları Kanunu ile sendikal yaşamın gerekli yasal düzenlemeleri yapılmıştır². Ayrıca 4709 Sayılı Kanun ile Anayasanın 51. Maddesi şöyle değiştirilmiştir:

“Çalışanlar ve işverenler, üyelerinin çalışma ilişkilerinde, ekonomik ve sosyal hak ve menfaatlerini korumak ve geliştirmek için önceden izin almaksızın sendikalar ve üst kuruluşlar kurma, bunlara serbestçe üye olma ve üyelikten serbestçe çekilme haklarına sahiptir. Hiç kimse bir sendikaya üye olmaya ya da üyelikten ayrılmaya zorlanamaz” (Özerkmen,2003, 252-253). Böylece 1965 yılında memurlara verilen ilk sendikal hak 30 yıl sonra tekrar kamu mensuplarına verilmiştir. Bu açımdan sonra TÖS-TÖB-DER geleneği zemininde 1986 yılında “abece Dergisi” etrafında ve 1988’den itibaren “Eğitimciler Derneği” (EĞİT-DER) tarafından sürdürülen çalışmalar sonucunda 28 Mayıs 1990’da Eğitim İşkolu Kamu Görevlileri Sendikası (EĞİTİM-İŞ) ve 13 Kasım 1990’da ise Eğitim ve Bilim Emekçileri Sendikası (EĞİT-SEN) kurulmuştur. EĞİTİM-İŞ ile EĞİT-SEN 23 Ocak 1995’te birleşerek sosyal demokrat ve sol anlayışın örgütlendiği “Eğitim ve Bilim Emekçileri Sendikası” (EĞİTİM-SEN) kurulmuştur. 18 Haziran 1992 tarihinde kurulan bir diğer sendika da bir önceki dönemde var olan Ülkü-Bir’in devamı sayılabilecek “Türkiye Eğitim, Öğretim ve Bilim Hizmetleri Kolu Kamu Çalışanları Sendikası’dır (TÜRK EĞİTİM-SEN). Sendikanın temeli 1988 yılında, Ankara’da kurulan “Türkiye Kamu Çalışanları Vakfı’dır”. Sendika daha çok politik yelpazenin sağ ve milliyetçi kesiminden öğretmenler tarafından oluşmuştur. Bir diğer sendika ise “Eğitimciler Birliği Sendikası”dır (EĞİTİM BİR-SEN). Memur-Sen Konfederasyonu’na bağlı olan sendika, 14 Şubat 1992 tarihinde Mehmet Akif İnan ve arkadaşları tarafından kurulmuştur. Bir önceki dönemde Mefkûreci Öğretmenler Derneği’nin temel felsefesine bağlı olarak kurulan sendika; “Milli Görüş” çizgisine sahip öğretmenlerin üye olduğu bir

² 25.6.2001 tarihli ve 4688 sayılı Kamu Görevlileri Sendikaları Kanununun adı, 4.4.2012 tarihinde “Kamu Görevlileri Sendikaları ve Toplu Sözleşme Kanunu” şeklinde değiştirilmiştir.

yapılanmadır (Eraslan, 2012, 67-68; Acuner, 1994,155-157; Battal, 2008, 16-17; Türk Eğitim Sen, 2010, 137; Eğitim-Sen, 1999,8).

5.GÜNÜMÜZ EĞİTİM SENDİKACILIĞI

Günümüzde kamu sendikaları arasında üye sayısı en yüksek olan eğitim iş kolu sendikalarıdır³. Bu sendikalar hedef kitlesi gereği aynı zamanda da memur sendikalarıdır. Bu sendikalara yasa gereği; “eğitimbilim iş kolu”na bağlı; Üniversiteler, YURTKUR, YÖK, ÖSYM, TÜBİTAK, TODAİ ve Milli Eğitim Bakanlığına bağlı Merkez ve Taşra Teşkilatı dâhil tüm çalışanların üye olma hakları bulunmaktadır. Kamudaki toplam sendikalı memur sayısının yaklaşık yarısı eğitim, öğretim ve bilim hizmetleri iş kolundadır (Eraslan,2011,245). Aşağıdaki tabloda bu durum toplam üye sayısı ve sendikalaşma oranı ile belirtilmiştir.

Tablo 1: 2012 Yılı Eğitim Alanında Faaliyet Gösteren Eğitim Sendikaları Toplam Üye ve Sendikalaşma Oranları⁴

	SENDİKA ADI	BAĞLI OLDUĞU KONFEDERASYON	TOPLAM ÜYE SAYISI	SENDİKAL AŞMA ORANI (%)
1	EĞİTİM - BİR – SEN (Eğitimciler Birliği Sendikası)	MEMUR-SEN	231.472	24.33
2	TÜRK EĞİTİM – SEN (Türkiye Eğitim ve Öğretim Bilim Kültür Hizmet Kolu Kamu Çalışanları Sendikası)	TÜRKİYE KAMU – SEN	205.724	21.62
3	EĞİTİM – SEN (Eğitim ve Bilim Emekçileri Sendikası)	KESK	125.316	13.17
4	EĞİTİM-İŞ (Eğitim ve Bilim İş görenleri Sendikası)	BİRLEŞİK KAMU İŞ	29.872	3.14
5	TEÇ-SEN (Tüm Eğitim Çalışanları Sendikası)	BAĞIMSIZ	6.362	0.67
6	TEM – SEN (Tüm Eğitimciler ve Eğitim Müfettişleri Sendikası)	BAĞIMSIZ	1.759	0.18
7	EĞİTİM HAK-SEN (Eğitim, Öğretim ve Bilim Çalışanları Hak Sendikası)	HAK-SEN	849	0.09
8	ÖZGÜR EĞİTİM-SEN (Özgür Eğitim ve Bilim Çalışanları Sendikası)	BAĞIMSIZ	696	0.07
9	BİRLİK EĞİTİM-SEN (Eğitim, Öğretim ve Bilim Hizmetleri Çalışanları Sendikası)	BAĞIMSIZ	513	0.05
1	AND-SEN(Anadolu Eğitim Çalışanları Birliği Sendikası)	BAĞIMSIZ	490	0.05

³ Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı 2012 yılı istatistikleri. Bu istatistiklere göre; Türkiye’de toplam memur sayısı: 2.017.978’dir. Toplam sendikalı memur sayısı: 1.375.661’dir. Sendikalaşma Oranı ise % 68.17’dir.

⁴ İlgili tablo araştırmacı tarafından Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı 2012 yılı istatistiklerinden yararlanarak oluşturulmuştur.

Türkiye’ De Eğitim Sendikacılığının Tarihsel Perspektifi Ve Günümüz Eğitim Sendikacılığının Değerlendirilmesi

1	DES (Demokrat Eğitimciler Sendikası)	BAĞIMSIZ	428	0.04
1	ANADOLU EĞİTİM-SEN (Anadolu Eğitim Öğretim ve Bilim Hizmetleri Sendikası)	BAĞIMSIZ	428	0.04
1	AKTİF EĞİTİM –SEN (Aktif Eğitimciler Sendikası)	BAĞIMSIZ	402	0.04
1	TEG-SEN (Tüm Eğitim Gönüllüleri Sendikası)	BAĞIMSIZ	234	0.02
1	EY-SEN (Eğitim Yöneticileri Sendikası)	BAĞIMSIZ	127	0.01
1	BAĞIMSIZ EĞİTİMCİLER SENDİKASI (Bağımsız Eğitimciler Sendikası)	BASK	123	0.01
1	BİLGEÇ-SEN (Bilinçli ve Gelişimci Eğitim Çalışanları Sendikası)	BAĞIMSIZ	111	0.01
1	BAĞIMSIZ EĞİTİM –SEN (Bağımsız Eğitim Öğretim ve Bilim Hizmet Kolu Kamu Görevlileri Sendikası)	BAĞIMSIZ	109	0.01
1	BİLGEÇ-SEN (Bilinçli ve Gelişimci Eğitim Sendikası)	BAĞIMSIZ	109	0.01
2	EĞİTİM SÖZ-SEN (Eğitim ve Bilim Çalışanlarının Sözü Sendikası)	BAĞIMSIZ	93	0.01
2	TÜM EĞİTİM BİR-SEN (Tüm Eğitimciler Birliği Sendikası)	BAĞIMSIZ	78	0.01
2	EĞİT BİL-SEN (Eğitim ve Bilim Çalışanları Sendikası)	BAĞIMSIZ	75	0.01
2	ATA EĞİTİM-SEN (Ata Eğitim Bilim ve Kültür Çalışanları Sendikası)	BAĞIMSIZ	53	0.01
2	MEÇ-SEN (Milli Eğitim ve Bilim Hizmetleri Çalışanları Sendikası)	BAĞIMSIZ	36	0.00
2	KUVAYI EĞİTİM-SEN (Kuvayı Milliye Eğitim Sendikası)	BAĞIMSIZ	27	0.00
2	ÇES (Çağdaş Eğitimciler Sendikası)	BAĞIMSIZ	22	0.00
2	DEMOKRATİK EĞİTİM SEN (Demokratik Eğitim Sendikası)	BAĞIMSIZ	19	0.00
2	EÇSEN (Eğitim Çalışanları Sendikası)	BAĞIMSIZ	2	0.00
TOPLAM				605.529
%63.6				

Yukarıdaki tablodan yapılacak birincil analiz, çok sayıda eğitim sendikasının varlığıdır. Günümüzde eğitim sendikacılığı; yukarıda ana hatlarıyla verilen genel çerçeveye göre daha parçalı bir görünüm seyretmektedir. Bu parçalı yapı, sendikalardan ayrılan eğitim iş görenlerinin başka bir sendika adı altında örgütlenmeleri sonucu oluşmakta ya da diğer sendikalara tepki olarak yeni sendikaların kurulması şeklinde olmaktadır. Bu yargıya bir örnek “Eğitim İş” sendikasının 1995 yılında birleştiği Eğitim Sen’den ayrılmasıdır. İdeolojik bir ayrışma şeklinde nitelendirilebilecek bu sonuç bağlamında tekrar müstakil hale gelen Eğitim-İş 3919 kişi ile tekrar

Levent ERASLAN

kurulmuş ve en yüksek yeni üyeye 2007-2008 döneminde erişmiştir. Bir yıllık süreçte sendika, 8 bin yeni üye kaydı yapmıştır. Sendika 2012 yılı itibariyle 29872 üyeye ulaşmış ve dördüncü büyük sendika olmuştur (Eraslan, 2012, 69). Ayrışma bağlamında yapılan bu analiz doğrultusunda günümüzde eğitim alanı sendika sayısı 28'e ulaşmıştır.

Eğitim sendikalarından altısı bir üst örgütlenme içerisinde yer alırken; yirmi iki adeti bağımsız kalmayı tercih etmiştir. Bu tercihin oluşmasında; bağımsız politika üretebilme, bir üst birlik içinde kısıtlanma kaygısı ve az sayıdaki üye varlığı gibi faktörler etkili olabilir.

Sendikaların üye sayıları incelendiğinde çok dağınık bir dağılım göze çarpmaktadır. En yüksek üyeye sahip EĞİTİM-BİR-Sen'in (Eğitimciler Birliği Sendikası) 231.472 kayıtlı eğitim iş göreni varken en düşük üye sayısı EÇSEN (Eğitim Çalışanları Sendikası) adlı sendikanındır. Bu sendikada üye sayısı sadece 2'dir. Ayrıca 19 sendikanın üye sayısı 500'ün altındadır. Bu durum "Tabela Sendikası" kavramının doğmasına ve çalışma yaşamında "Kadük Sendika" anlayışının oluşmasına neden olmaktadır. Bir diğer analiz ise sendikalaşma oranına dönük yapılabilir. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı 2012 yılı istatistiklerine göre eğitim-bilim iş kolu sendikalarının toplam üye sayısı 605.529'dur. Bu iş kolunda kamuda toplam 951.360 çalışan bulunmaktadır. Bu sayılar bağlamında toplam çalışanların sendikalaşma oranı %63,6'dır.

Eğitim sendikaları ülkemizde genel itibariyle politik ve ideolojik anlamlar bağlamında kurulmaktadır. 1960'lı yıllarda başlayan ve doğası gereği normal karşılanabilecek bu durum üç olumsuz sonucu beraberinde getirmiştir. Bunlardan birincisi sendikalar arasında zaman zaman sürtüşmelerin oluşması ve nihayetinde sendikalar arasında güçlü bir iş birliği sürecinin gerçekleşmemesidir. İkinci durum ise ideolojik bağlanmanın öğretmenlerin sendikalara dönük algısına olan olumsuz etkisidir. Sendika-siyasi parti yaklaşması, ideolojik yakınlığın organik bir ilişkiye dönüşmesi öğretmenlerin sendikalara üye olmalarını engellemektedir. Yasan (2012)'in yaptığı araştırmada öğretmenlerin, eğitim sendikalarının siyasi fikirlere göre yapılandığını ve siyasi iktidara, partilere ve diğer toplum kuruluşlarına karşı bağımsız olmadığı görüşünü çoğunlukla benimsedikleri sonucuna ulaşılmıştır. Kayıkçı (2009)'nın yaptığı araştırmaya göre, ilköğretim ve ortaöğretim öğretmenleri; eğitim sendikalarının siyasileşme eğilimlerini yüksek, sendikal birlik eğilimlerini ise düşük bulmuşlardır. Yıldırım (2007)'in araştırmasına katılan eğitimcilerin çoğunluğu, eğitim sendikaları arasında siyasi bölünmüşlük olduğunu ifade etmektedirler. Baysal (2006) yaptığı araştırmada, öğretmenlerin sendikalara karşı oluşan en önemli olumsuz görüşlerinin; sendikalarının siyasi olarak bölünmesi ve siyasi fikirlere göre ayrışmaları olduğunu belirttiklerini ifade etmiştir. Aldatmaz (2002) araştırmasında; öğretmenlerin, sendikaların siyasi düşünce açısından tarafsız olmalarını istediklerini belirtmektedir. Eraslan (2013) tarafından yapılan "Öğretmen Adaylarının Sendika Algısı" adlı

Türkiye’ De Eğitim Sendikacılığının Tarihsel Perspektifi Ve Günümüz Eğitim Sendikacılığının Değerlendirilmesi

araştırmanın ön verilerine göre öğretmen adayları, sendika-siyasi parti ilişkilerinin ve ideolojik yakınlığın mesleğe başladıklarında bir sendikaya üye olmama eğilimlerini güçlendirdiğini belirtmişlerdir. İdeolojik bağlanmanın bir diğer sonucu da siyasi iktidarların kendi eğitim sendikasını oluşturma ya da desteklemelerine dönük kurguladığı politikalarıdır. Siyasi iktidarlar kendi eğitsel politikalarını desteklemek ve onaylatmak amacıyla sendikaları kullanırken; bu denklemin parçası olan eğitim sendikaları da tayin, terfi ve kadrolaşma istemleri ile karşılıklı araçsal ilişkiyi oluşturmuşlardır. Sendikaların bir diğer analiz boyutu da yapılanma ve örgütlenme biçimleridir. Büyük sendikalar olarak nitelendirilen sendikalar daha çok merkezi bir yapıda ve görel olarak büyük şehirlerde ve öğretmen sayısı fazla olan kentlerde kurulmaktadır. Üye sayısı fazla olan sendikalara bakıldığında yurt sathına yayıldıkları görülmektedir. Demir (1991,60) “Türkiye’de Kamu Görevlileri Dernekleri (1971-1980)” adlı çalışmasında da sendika, dernek, vakıf ve birliklerin üç büyük kentte yoğunlaştığını vurgulamaktadır. Aşağıda dört büyük eğitim, öğretim ve bilim hizmetleri sendikasının yıllara göre üye sayısı verilmiştir. Tabloda koyu yazılan sayılar ilgili sendikanın yetkili olduğu yılı göstermektedir. Buna göre 2002-2005 yılları arasında Eğitim-Sen, 2006-2010 yılları arasında Türk Eğitim-Sen, 2011-2012 yılları arasında ise Eğitim-Bir-Sen yetkili sendika olmuştur.

Tablo 2: Dört Büyük Eğitim, Öğretim ve Bilim Hizmetleri Sendikasının Yıllara Göre Üye Sayısı⁵

Kamu Görevlileri Sendikasının Unvanı	Bağlı Olduğu Konfederasyon	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Bir Önceki Yıla Göre Artış
TÜRK EĞİTİM - SEN (Türkiye Eğitim ve Öğretim Bilim Hizmetleri Kolu Kamu Çalışanları Sendikası) (Kuruluş: 1992)	TÜRKİYE KAMU – SEN	125.8	145.9	135.2	127.8	139.2	145.7	146.1	155.0	155.7	179.30	205.724	+26424
EĞİTİM - SEN (Eğitim ve Bilim Emekçileri Sendikası) (Kuruluş: 1995)	KESK	149.7	167.4	154.4	139.4	122.7	119.9	112.3	110.8	109.8	115.94	125.316	+9376

⁵ İlgili tablo araştırmacı tarafından Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı 2012 yılı istatistiklerinden yararlanarak oluşturulmuştur.

Levent ERASLAN

EĞİTİM - BİR - SEN (Eğitimciler Birliği Sendikası) (Kuruluş:2002)	MEMUR-SEN	18.02	33.35	48.52	58.37	78.3	95.94	119.0	142.4	148.8	195.69	231.472	+35782
EĞİTİM-İŞ (Eğitim ve Bilim İş Görenleri Sendikası) (Tekrar Kuruluş:2005)	BİRLEŞİK KAMU -İŞ	-	-	-	-	3.919	8.384	15.97	18.48	20.10	23.353	29.872	+6519

6.DEĞERLENDİRME VE ÖNERİLER

Sendikalar, iş görenlerin ortak ekonomik, sosyal, meslekî hak ve menfaatlerini korumak ve geliştirmek için oluşturdukları tüzel kişiliğe sahip, dayanışma temelli kuruluşlardır. Ortak bir amaç bağlamında oluşan ve belirli hedeflere yönelik kolektif birlikteliktir. Sendikalar, emek yaşamının her alanında kanunlar çerçevesinde kurulabilir. Bu alanlardan biri de eğitimidir. Eğitimin kamusal bir görev olması bağlamında devletin ön planda olması, eğitim sendikalarını kamu sendikası hüviyetine sokmaktadır. Bu durum elbette beraberinde kamunun oluşturduğu zeminde sendikalaşmayı da getirmektedir. Türkiye’de eğitim alanı örgütlenme pratiği Batılı ülkeler kadar eski bir geçmişe sahiptir. Bu gelenek üzerinde oluşan sendikal yaşam; anayasaların memurlara sendika verme/vermeme durumuna göre değişmekte kimi zaman genişlemekte kimi zaman da daralmaktadır (Eraslan,2012,70).

Türkiye’de öğretmenler, kamu alanı emek örgütlenmesinde en istekli ve en heyecanlı meslek grubunu oluşturmaktadır. Tarihsel süreçte Bu isteklilik öğretmenleri çeşitli biçimlerde örgütlenmeye itmiştir. Yasaların izin verdiği şekilde bu örgütlenmeler; dernek, vakıf, sendika, birlik ve sandık adını almıştır. Bu örgütlenme türleri; Erken Cumhuriyet Döneminde dernek, birlik ve sandık, 1960’lı yılların ortasında sendika, 1971-1995 arası dönemde tekrar dernek ve günümüzde ise tekrar sendika şeklinde olmuştur.

Türkiye’de siyasi iktidarlar yukarıdaki örgütlenme türlerinin hiçbirine, hiçbir şekilde güven duymamıştır. İddialı bir yargı olarak görülebilecek bu ifadenin oluşmasında siyasi iktidarların geçmişteki ve günümüzdeki uygulamaları etkili olmuştur. Çünkü siyasi iktidarlar, sendikaları güçlendirecek grev hakkı yetkisini sendikalara vermemiştir. Günümüzde 4688 Sayılı Kamu Görevlileri Sendikaları ve Toplu Sözleşme Kanununda grev hakkı bulunmadığı gibi işlevsiz toplu sözleşme yöntemi ve Uzlaştırma Kurulu kararlarının bile

Türkiye’ De Eğitim Sendikacılığının Tarihsel Perspektifi Ve Günümüz Eğitim Sendikacılığının Değerlendirilmesi

siyasi iktidarın keyfiyetine bırakılması gibi uygulamalar, Türk sendikacılığının “Çağdaş Sendikal Uygulama” dışında olduğunu göstermektedir.

Türkiye’de siyasi iktidarlar, güç yetkisi vermediği sendikaları kendi politik çıkarları uğruna çok rahat manipüle edebilmektedir. Hangi ideolojiden olursa olsun; her siyasi iktidar kendi görüşlerine yakın sendikalar ile işbirliğine gitmekte ve onlardan destek almakta onlara da destek vermekte ve gelişmelerine katkı sağlamaktadır. Bu gelişme nitel bağlamda değil nicel bağlamdadır. Üye sayısı fazla sendikanın yetkili sayıldığı yasal düzenleme kapsamında toplu sözleşme masasında kendi kontrolündeki bir sendikanın olması siyasi iktidarın işini kolaylaştırabilmektedir. Bu analize ek olarak; Türk sendikal yaşamı birbirini tekrarlayan örgütlenmelerden oluşmaktadır. Bu tekrarın temel çıkışı ideolojilerdir. Dönemler ve aktörler değişse bile her bir dönem, belirli ideolojik zemininde, yeni örgütlenmesini yaratmıştır. Eğitim alanında örgütlenme süreci aşağıdaki tablodaki gibi tekrarlayan bir döngü özelliği taşımaktadır;

İdeoloji	1950-1960	1960-1971	1971-1980	1980 ve Sonrası
Sol Gelenek	TÖDMF	TÖS	TÖB-DER	Eğitim-İş, Eğitim Sen
Milliyetçi-Sağ Gelenek	-	Milliyetçi Türk Öğretmenleri Sendikası	Ülkü-Bir	Türk-Eğitim-Sen
Milli Görüş Geleneği	-	-	Mefkûreci Öğretmenler Derneği	Eğitim-Bir-Sen

Türk sendikal yaşamında “ideolojik bağlanma” hep belirleyici olmuştur. Bu durum yukarıda da sıkça belirtildiği gibi çeşitli olumsuzluklara yol açmıştır. Bu olumsuzluklara ek olarak; birlikte olma ve güç birliği sağlama gibi önemli ve stratejik durumlar Türk Sendikal Hareketi’nde çok nadir görülmektedir. Sendikaların önde olma isteği, inisiyatifi kaptırmama gibi kaygıları; yüzbinlerce üyesi olan sendikaları güç odağı olmaktan çıkarıp çok parçalı, kavgalı bir görünüme sokmaktadır.

Yukarıda tarihsel perspektifi ve günümüzdeki profili verilen eğitim alanındaki sendikal yapı, akademik olarak çok yoğun bir şekilde çeşitli boyutları ile analiz edilmelidir. Bu analiz sürecine eğitim alanı sendikaları da destek olmalıdır. Bu destek, sendikaların yapı, amaç, işleyiş ve politikalarının bilimsel yöntemlerle geliştirilmesini de sağlayacak ve sendikalara farklı bir bakış kazandırabilecektir. Yasal olarak karar vericilerin, çağdaş normda

Levent ERASLAN

sendikal yaşamı destekleyecek düzenlemeleri derhal uygulamaya koymaları gerekmektedir. Grev hakkı olmayan, işlevsiz ve göstermelik bir toplu sözleşme anlayışından, grevli ve toplu sözleşmede etkin bir sendikal yapıya geçilmelidir.

Eğitim alanı sendikalarının kendi içinde kutuplu kısır tartışmalar yerine; Milli Eğitim Bakanlığı'nın her türlü karar ve uygulamalarını takip eden bir baskı mekanizması rolünde işlerlik kazanmaları gerekmektedir. Uzun yıllar sendika genel merkezlerinde görev yapan "profesyonel-ücretli sendikacılar yerine belirli süreler için seçilmiş bilinçli ve inançlı öğretmenlerin görev yapacağı, tam katılımcı demokratik bir yapıyı kendi içlerinde kurmalıdırlar. Milli Eğitim Bakanlığı her türlü karar ve uygulamalarında sadece kendine yakın sendikalarla değil tüm sendikalarla görüşerek onların görüş ve önerilerini dikkate almalıdır.

Eğitim fakültelerinde eğitim sendikacılığının tarihi, sosyal ve felsefi temelleri öğretmen adaylarına aktarılmalıdır. Eğitim alanı sendikaları da bu fakültelerde kendilerini tanıtıcı bilgilendirici etkinlikler yapabilmelidir. Böylece bilinçli sendikal yapının da temelleri atılmış olacaktır.

KAYNAKÇA

- Acuner, Ahmet, (1994). "Öğretmen Örgütlenmesine İlişkin Model Önerisi", Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Akyüz, Yahya, (1978).**Türkiye'deki Öğretmenlerin Toplumsal Değişmedeki Etkileri (1848-1940)** Doğan Basımevi, Ankara.
- Akyüz, Yahya, (1980).**Öğretmenlerin Örgütlenmesi Türkiye, Fransa, İsviçre'de Ve Uluslar Arası Düzeyde Kuruluşlar, Etkinlikler, Sorunlar**,A.Ü.E.F Yayınları, Ankara.
- Aldatmaz, E. B., (2002). "Türkiye'de Eğitim Sendikaları ve Etkilerinin Değerlendirilmesi", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Altunya, Niyazi, (1999). "Geçmişimize Kısa Bir Bakış", **Eğitim ve Yaşam Dergisi**, Ankara.
- Battal, Erol, (2008). **Sendika İşyeri Temsilcisinin El Kitabı**, Eğitim Bir Sen Yayınları, No:25, Ankara.
- Baysal, Ö., (2006). "Sınıf Öğretmenlerinin Mesleki Örgütlenme Tutumları (Uşak Örneği)", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.
- Demir, S., (1991). "Türkiye'de Kamu Görevlileri Dernekleri (1971-1980)" **Amme İdaresi Dergisi**, Cilt 24, S.1., Ankara.
- Eğitim Sen, (1999) **.Eğitim Sen - Hep Birlikte Yeni Kazanımlara**,Eğitim Sen Yayınları, No:99, Ankara.
- Eraslan, Levent, (2011). **Sivil Toplum ve Eğitim (ESTK)**, Maya Akademi, Ankara

Türkiye’ De Eğitim Sendikacılığının Tarihsel Perspektifi Ve Günümüz Eğitim Sendikacılığının Değerlendirilmesi

- Eraslan, Levent, (2012). “Günümüz Öğretmen Sendikacılığının Değerlendirilmesi”, **21. Yüzyılda Eğitim Ve Toplum, Eğitim Bilimleri Ve Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 1(1), Ankara.
- Eraslan, Levent, (2013). “Öğretmen Adaylarının Sendika Algısı” Yayınlanmamış Araştırma Raporu, Ankara.
- Gülmez, Mesut, (1991). **Memurlar ve Sendikal Haklar**, İmge Kitabevi, Ankara.
- Güvenç, Serpil, (2008). “Türkiye’de Öğretmen Sendikacılığı ve İLK-SEN”, **Eğitim Bilim Toplum Dergisi**, 6 (22), Bahar, Ankara.
- Koç, Yıldırım, (2001). **Geçmişten Günümüze, Kamu Çalışanlarının Sendikalaşması**, Türk-İş Eğitim Yay.No.69, Ankara.
- Koç, Yıldırım, (2006). **TÖS (Anti-Emperyalist, Ulusalçı, Emekten Yana Öğretmen Örgütü)**, Ulusal Eğitim Derneği Yayınları, Ankara
- Özden, Barış Alp, (2003). “1930’lu Yıllarda Öğretmenlerin Meslek Birlikleri”, **Journal of Historical Studies**, S.1, İstanbul.
- Özerkmen, Necmettin, (2003). “Geçmişten Günümüze Türkiye’de Anayasa ve Yasalarda Sendikal Hakların Düzenlemesi ve Getirilen Kısıtlamalar”, **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi**, 43(1), Ankara.
- Tosun, Gülgün Erdoğan, (2001). **Demokratikleşme Perspektifinden Devlet-Sivil Toplum İlişkisi**, Alfa Yayınları, İstanbul.
- Turan, Kamil, (1999). “Dünya’da ve Türkiye’de Kamu Görevlileri Sendikalarının Hukuki Gelişmeleri”, **Kamu-İş Dergisi**; 4(4), Ankara.
- Türk Eğitim Sen, (2010). **İşyeri Temsilcisi El Kitabı**, Türk Eğitim Sen Yayınları, No:152, Ankara
- Uygun, S., (2009). “Öğretmen Örgütlenmesinin 100. Yılında Öğretmen Örgütleri ve Çanakkale Muallimler Birliği”, **Çağdaş Eğitim Dergisi**, Sayı; 363, Ankara.
- Yasan, Tezcan, (2012). “İlköğretim Okulu Yöneticilerinin Ve Öğretmenlerinin Sendikalara İlişkin Görüşlerinin Farklı Değişkenlere Göre İncelenmesi: Malatya İl Merkezi Örneği”, **On dokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, 31(1), Samsun.
- Yıldırım, İ. S., (2007). “Türkiye’de Sendikalaşma Sürecinde Öğretmen Sendikaları ve Siyasetle İlişkisi: Adapazarı Örneği”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Zürcher, Erik Jan, (2004), **Modernleşen Türkiye’nin Tarihi**, İletişim Yayınları, İstanbul.